

І. Р. МИХАЛЬЧИШИН

Нові матеріали
до археологічної карти Карпат

Археологічні пам'ятки Карпат у межах Львівської області, зокрема Старосамбірського і суміжних районів, до цього часу недостатньо вивчені в археологічному відношенні. У 1975 р. автор у Старосамбірському районі обстежив береги невеликої гірської р. Вигор (права притока р. Сан), яка протікає в основному за межами УРСР. Відомостей про археологічні пам'ятки в цьому районі немає. У результаті розвідки було відкрито кілька поселень рубежу бронзової доби і ранньозалізного часу. В пропонуваній статті подається опис виявлених пам'яток.

При виході з гірського масиву поблизу смт Нижанковичі річка утворює нешироку долину з двома виразними терасами. В оголеннях простежується пісок та галька, зверху перекриті наносною глиною з прошарками чорнозему. Рівна поверхня терас зараз розорюється. На краю їх виявлено кілька поселень (рис. 1). Одне з них знаходиться на північній околиці с. Підмоштіч, на правому березі річки, праворуч шосе Доброміль-Нижанковичі і займає невеликий, досить рівний виступ першої надзаплавної тераси. На поверхні темного гумусованого суглинку, на площі близько 50×25 м, виявлено близько десяти ледве помітних плям розміром приблизно 5×3 м, в яких простежувалися скупчення фрагментів кераміки та грудочки перепаленої глини. Численні уламки ліпної кераміки зі значною домішкою крупних зерен кварцу та кременю виготовлені зі слабо випаленої глини, сіро-коричневого кольору. Виділяються уламки прямих потовщених вінець (рис. 2, 2, 5), орнаментованих відтягнутими валиками та горизонтальними борозенками. Частина посуду має домішки кварцу і шамоту. На деяких фрагментах трапляється заглиблений орнамент у вигляді загзагоподібних борозенок та нігтьовий (рис. 3, 14, 15). Деякі посудини мають біконічний профіль стінок. Описаний посуд має риси, характерні для кераміки комарівської культури і ранньозалізного віку. Проте розділити ці матеріали на два хронологічні комплекси важко. Найбільш імовірно, що поселення відноситься до ранньозалізного віку з пережитками пізньобронзової доби. Крім того, трапилися частина заготовки крем'яного клиноподібного знаряддя, поверхня якого оббита регулярно нанесеними сколами, та уламок крем'яного шліфованого предмета (рис. 2, 8, 11). Кам'яні вироби представлені двома прямокутними брусками з пісковика (рис. 2, 7, 9) та уламком розтирача з гальки.

Поблизу смт Нижанковичі виявлено три поселення ранньозалізного віку. Одне з них розташоване на відстані близько 300 м південно-східної околиці селища, на краю першої надзаплавної тераси лівого берега річки (рис. 1, Нижанковичі I). Частина колишнього берега оголена річкою і добре помітний шар поселення незначної товщини (близько 0,15 м), який залягає на глибині 1,1 м від сучасної поверхні в сірому гумусованому ґрунті. Він перекритий зверху суглинком. У культурному шарі простежено вуглинки, шматочки перепаленої глини, галька, фрагменти кераміки з домішкою великої кількості крупнозернистого кварцу, який виступає на поверхню посуду. Привертає увагу фрагмент верхньої частини посудини з високими вінцями і відігнутим краєм (рис. 3, 16). Окремі посудини виготовлені з невеликою домішкою дрібного піску. Поверхня останніх сіро-коричневого кольору, старанно заглажена. Серед них є фрагмент дуже розширеної нижньої частини посудини, уламки стінок з трикутним у перерізі відтягнутим валиком (рис. 3, 3, 18), фрагмент черпака з відбитою ручкою.

Аналогічна кераміка трапилася на другій надзаплавній терасі східної околиці селища, на правому березі річки, навпроти млина (рис. 1, Нижанковичі II). Сліди

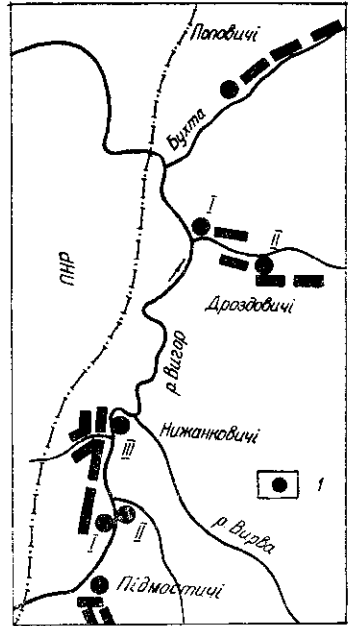

Рис. 1. Схема поширення археологічних пам'яток на берегах р. Вигор та її приток на території УРСР:

I — поселення.

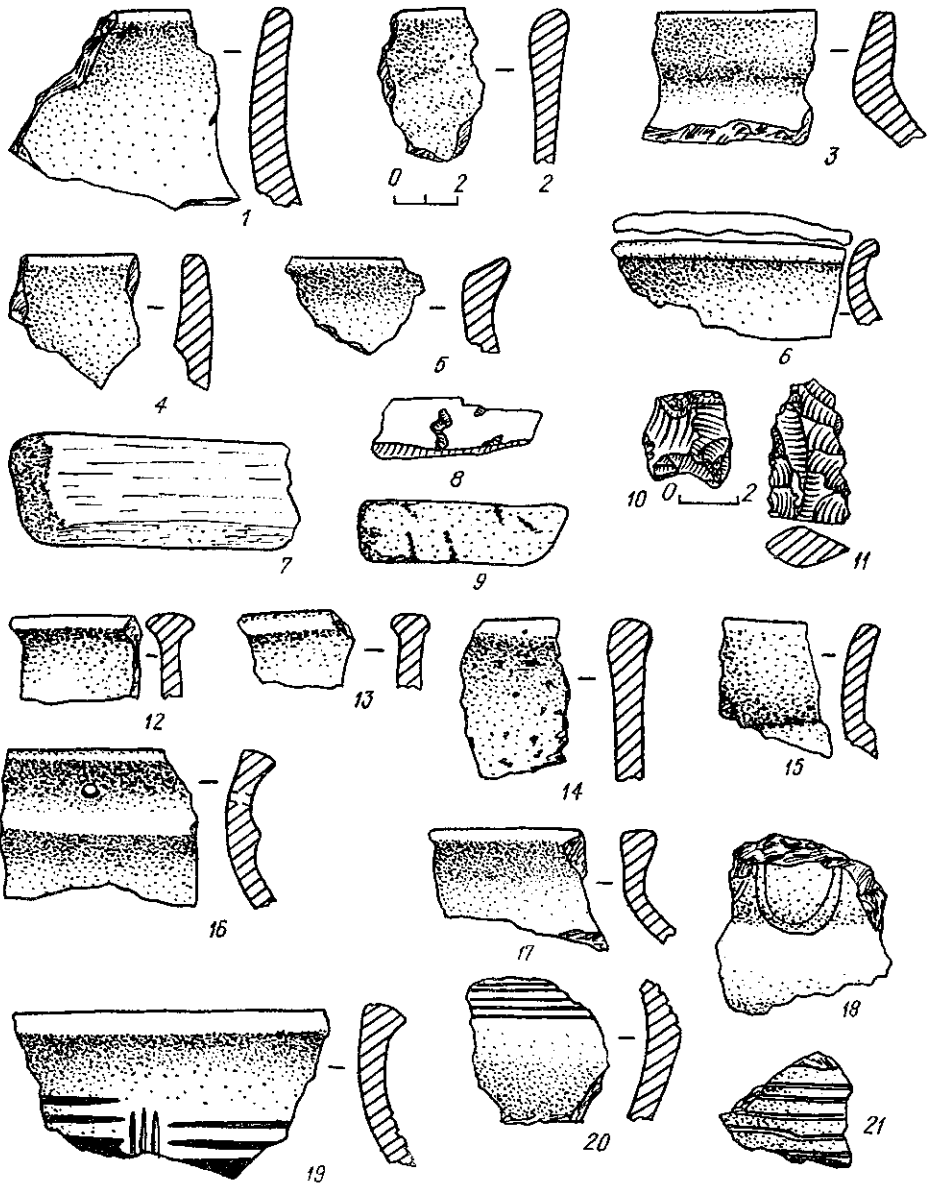

Рис. 2. Матеріали з поселень на р. Вигор.

культурного шару виявлено в обриві на глибині 1,2 м від сучасної поверхні. Він має товщину приблизно 0,1 м і являє собою гумусований суглинок.

Третє поселення містилося на північно-східній околиці селища, на другій над-заплавній терасі правого берега річки в місці злиття її з невеликою річкою Вирва (рис. 1, Нижанковичі III). Поселення обмежене з трьох сторін руслами річок Вигор та Вирва. В оголеній терасі простежено два розділені стерильним ґрунтом прошарки суглинка. Необхідно відмітити у них наявність великої кількості вуглин. Верхній шар товщиною близько 0,2 м виявлено на глибині 1,5 м від сучасної поверхні. В ньому трапилися кістки тварин, у тому числі шелепа кози та фрагменти ліпної грубоствінної кераміки з домішкою кварцу. Поверхня добре заглажена. На одному з уламків зберігся орнамент у вигляді півкіла (рис. 2, 18). Вінця посуду низькі, прямі, потовщені (рис. 2, 17). Нижній шар поселення знаходиться на глибині 3 м від сучасної поверхні і має товщину приблизно 0,12 м. Кераміка нижнього шару переважно добре випалена, світло-коричневого кольору, деякі посудини мають ніздрувату поверхню, яка утворилася внаслідок випадання жорстви (рис. 2, 14). Вінця посуду прямі, потовщені (рис. 2, 12—14, 16—17, 19). На деяких фрагментах верхньої частини тулуба виступає заглиблений орнамент у вигляді горизонтальних борозенок, що надає їм схожості з посудом комарівської культури (рис. 2, 12—21). Значна глибина залягання культурних решток обох поселень, наявність потужного стерильного шару свідчать не про значний хронологічний розрив між поселеннями, а про інтенсивний процес на-

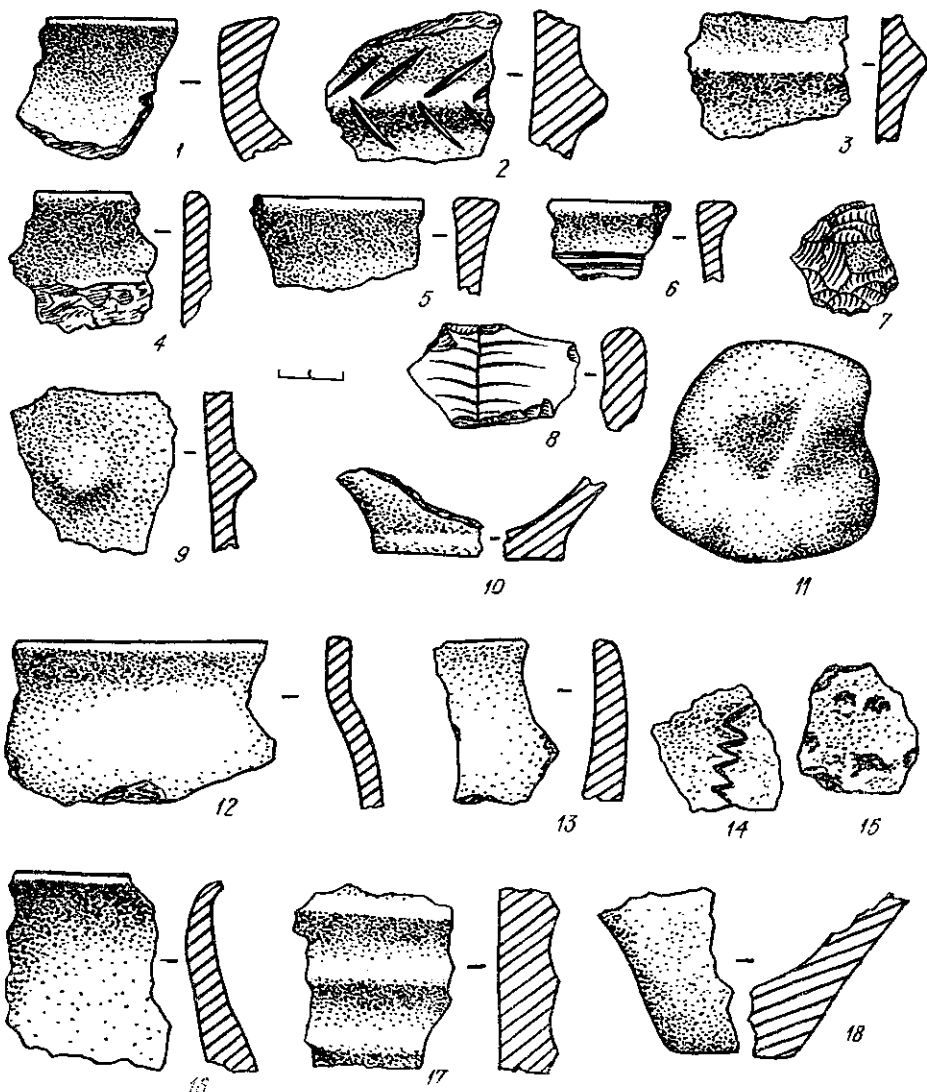

Рис. 3. Матеріали з поселень на р. Вигор та її приток.

шарування глинистого ґрунту. Нижній шар, кераміка якого має аналогії в комарівській культурі, може бути датований заключним етапом доби бронзи, верхній шар слід віднести до середини I тисячоліття до н. е.

Поблизу с. Дроздовичі виявлено два поселення. Одне з них трапилося на західній його околиці (рис. 1, Дроздовичі I) неподалік урочища Завалини, між двома струмками, які, зливаючись, впадають у р. Вигор. Зібрана на поверхні та шляхом шурфування на глибині 0,25 м кераміка переважно товстостінна (8—14 мм), погано заглажена, в тісті має домішки шамоту та невелику кількість жорстви. Випал нерівномірний, колір світло-коричневий з сірим та чорним відтінками. Вінця посуду прямі (рис. 3, 12, 13), дно плоске. Крім того, виявлено окремі фрагменти лощеної кераміки сіро-коричневого кольору.

Друге поселення знаходиться приблизно в 800 м на схід від першого на лівому березі струмка (рис. 1, Дроздовичі II), навпроти сільського кладовища. Воно розташоване на невисокому підвищенні в долині струмка. На поверхні чорнозему, на площі 60×20 м зібрано фрагменти кераміки, шматки перепаленої глини фрагментовані кам'яні та крем'яні знаряддя, перепалений кремій. Частина фрагментів кераміки аналогічна зібраним на першому поселенні. Деякі з них орнаментовані валиками, наліпами «сосками». Другу групу посуду становить ліпна кераміка з прямими потовщеними віньями (рис. 3, 5, 6), з домішкою кварцу та кременю, який в багатьох посудинах виступає на поверхню. На деяких фрагментах зберігся орнамент у вигляді борозенок. Такий посуд близький до кераміки з Підмостич. Крем'яні знаряддя представлені видовженими відбійниками (рис. 3, 8) та їх уламками. З кам'яних знарядь виявлено кулястий розтирач (рис. 3, 11), розколоту в поздовжньому напрямку гальку, яка використовувалася як ріжуче знаряддя.

Під час розвідки берегів струмка Бухта, що впадає у р. Вигор, знайдено поселення ранньозалізного віку на західній околиці с. Поповичі Мостиського району. Воно розташоване на невисокому мисі правого берега струмка. Ґрунт (чорнозем) роззорюється. На площі приблизно 100×25 м зібрано фрагменти ліпної кераміки, уламки крем'яних знарядь. Піч простежується по скупченню перепаленої глини. Частина кераміки аналогічна кераміці з поселення Дроздовичі I. Трапився фрагмент товстостінного посуду, орнаментованого по відтягнутому валику насічками «ялинкою» (рис. 3, 2), інший має хвилясті краї вінець, що утворилися внаслідок пальцевих вдавлень. Серед посуду виділяється фрагмент сковорідки з тонкими краями. З крем'яних знарядь знайдено скребок (рис. 3, 7) та відщепи.

Розглянуті матеріали дають підставу вважати, що в ранньозалізному віці тут продовжувало жити місцеве населення, яке зберегло в матеріальній культурі, зокрема в посуді, традиції попереднього бронзового віку племен комарівської культури, що підтверджує думку І. К. Свешнікова про існування тут комарівської культури до початку ранньозалізного віку ¹.

¹ Стародавнє населення Прикарпаття і Волині. — К., 1974, с. 190.